

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՃՇԴՈՒՄՆԵՅ



Յիրաւի գովելի և օրինակելի է եռանդն յարգելի Տոբթ. Վ. Թորգոմանի որ-մա-մանակ գտնելով իր բժշկական արուեստի զբաղումներէն-ուր ալ գտնուի՝ հետամուտ կ'ըլլայ պրպտելու հայկական յիշատակները, ժիր մեղուի պէս կը թառի այն ծաղկին վրայ, ուսկից հոտ մը կ'առնու հայկական, կը ծծէ իսկոյն անոր հիւթը, կը պատրաստէ անոյշ մեղրը, կը հրամցնէ իւր ազգայիններուն: Գրատուններն, ձեռագրատուններն և ուսումնական-եթէ ներելի է այսպէս ըսել-իւր մտերիմ բարեկամներն են, որոնց կու տայ իր առաջին այցելութիւնը երբ կը հասնի տեղ մը:

Սոյն եռանդն է որ ներկայիս կը մղէ գինը յայցելելու ստէպ Բարիդի Ազգ. Գրատունը (Bibliothèque Nationale). ուր կ'երթայ աչքէ անցնելու ձեռագիրները, ինչպէս ինքն ալ կ'ըսէ վերջերս հրատարակած մէկ յօդուածին՝ մէջ, որուն վերնագիրն է Յիշատակելի Դարապարձ մը:

Հետաքրքրութեամբ կարդացի սոյն յօդուածը, որուն մէջ մեծ գովաբանով կը խօսի վենետիկեան Միւրիթարեանց վարդապետ Զ. Բովհաննէս Վ. Զօհրապեանի ուսումնական հատուկեան և գրական արդիւնքներուն վրայ, կու տայ նաև քանի մը կենսագրական տեղեկութիւններ, զժրախտաբար քաղելով զանոնց այնպիսի աղբիւրներէ, որոնց զուրկ են ստուգութենէ, և կամ բնաւ կապ մը չունին յիշեալի կեանքին հետ, հետեաբար անհիշող նաև մէկ մասն անոնցմէ քաղուած տեղեկութիւններուն:

Կ'ուզեմ ամփոփել հոս յիշեալ յօդուածը, և ի սէր պատմական ճշմարտութեան, մատնանշել ու ճշդել անոր սխալ կէտերը:

Յարգելի Տոբթորն կը ծանուցանէ նախ, թէ ներկայ տարւոյս «մայիս ամսոյ 28ին լրացած է 100 ամեակը մահուան յիշեալ

վարդապետին, որ կը հանգչի Փրանսական հողի գրեկը, թէ ղէպ ի 1815-1816ին միջոցները նա իր Միարարնութենէն հրամարելով քիչ մը վենետիկ ու Միլան մնացած և յետոյ անցած է Ֆրանսա ու հոն կնքած կհանը»։ Կ'անուանէ զանի «Ս. Ղազարի վանքի պատուարբը միաբաններէն մին»։ Կը գովէ մանաւանդ անոր «խղճա-միտ աշխատութեամբ, երկայնմբեր տընու-թիւններով 1805ին հրատարակած քառասոր Սատուածալունջ մատենան», կը յաւելու, թէ «տպագրուած բոլոր Սատուածալունքերուն ընտիրն ու լաւագոյնն է համարուած Զօհրապեան Սատուածալունք, և մինչև այսօր ամենէն աւելի փնտրուածն», զոր և կ'անուանէ «ազգային մատենադարաններու զինաղ զարդն»։

Կը հաղորդէ ապա քանի մը տեղեկութիւններ, ափսոսալով որ զշատ ցանցառ են անոնք, զորս պատահաբար գտեր է վերջերս Բարիդի Ազգ. Մատենադարանին մէջ, զացած ըլլալով հոն հայ բժշկական ձեռագիրները աչքէ անցնելու»։

Ընթերցաւոր և բազմահմուտ Տոբթորն թող ներէ ինձ քիչ մը մեղադրելու զինքը հոս աչքէ անցուցած չըլլալուն համար Հ. Գարեգին Վ. Զարպանալեանի «Ուսումնասիրութիւնը Հայ լեզուի և Մատենագրութեան յԱրեւմուտս» երկասիրութիւնը՝, որուն մէջ Զօհրապեանի մասին կու տայ նա բաւական ընդարձակ ծանօթութիւններ, որոնցմով անտարակոյս պիտի ընդարձակուէին իր ցանցառ տեղեկութիւններն և գեռ աւելի պիտի լուսաբանուէին:

Յարգելի Տոբթորն կը տեղեկացնէ դարձեալ, թէ «Զօհրապեան Բարիդի Ազգ. Գրատան ներքած է երկու-երեք կարեւոր ձեռագիրներ, զորս ինքն իսկ իր ձեռքովն է ընդօրինակած»։ Այսպէս, կը յիշատակէ «Եւսեբիոսի Ժամանակագրութիւնը, զոր 1815ին արտագրած, 1818ին լատիներէնի թարգմանած Փրանսացի Անժէլո Մէյի» հետ և 1826ին նուիրած Ազգ. Մատենա-

1. «Հայաստանի կոչնակ», Իթ. տարի, Թիւ 24, 15 Յունիս, 1929.

2. Տպագրած է Վենետիկ, 1895ին:

3. Անճեւոյ Միայ ծնած է Պերկաթի զաւառը և եղած

գարանին, Սոյն գործին հետ նուիրած է նաև փրկոնի Հայերէն մէկ թարգմանու թիւնը, զոր ինքն ընդորինակած է 1816ին ի Ս. Ղազար», Ուսկից կը հետեւնէ նաև, թէ «այս վերջի թուականին պէտք է հրա- ժարած ըլլայ Միաբանութենէն և անցած Ֆրանսա»:

Թարգելի Տոցթորին տուած այս տեղե- կութիւնն պէտք ունի ցիւ մ'աւելի ճշդուե- լու: Զօհրապեան 1816ին ընդորինակած չէ յիշեալ թարգմանութիւնը ի Ս. Ղազար, և ահա թէ ինչպէս կը յիշատակէ անոր վաւերական պատմութիւնը Հ. Զարպեա- նայեան վէ՛ն իր վերոյիշեալ «Ուսումնա- սիրութիւնք» գրքին մէջ:

«1791ին Զօհրապեան բանասիրական ճամբորդութիւն մ'ըրաւ ի Լեհաստան... և ի Լեոպոլիս գտաւ հին գրչազիւր մը 1296ին գրուած, յորում 13 ճառք փի- լոնի Եբրայեցոյ՝ հին հայկական թարգ- մանութեամբ, և որոց 9-ին յունական սկզբնազիրը կորսուած էին: Քիչ յետոյ տեղեկացան՝ որ նոյն երկասիրութեան ու- ըրիչ հին գրչազիր մ'ալ կայ (1298ին գրուած) ի Մատենադարանի Պատրիար- քարանին Հայոց ի Կ. Պոլիս, զոր ձեռք ձգելով պակասները լրացուեց և վրիպակըր ուղղեց ի Լեհաստան գտած ձեռագրին»:

Օրինակ մ'առաւ Ս. Ղազար Մատենադա- րանին համար, ուրիշ օրինակ մ'ալ իրեն համար, և 1816ին իր այս գիւտը հաղթ- դեց ուսումնական աշխարհի»:

Կը համարիմ, թէ ստոյգ է սոյն թուա- կանէն վերջ Միաբանութենէն հրաժարելը Զօհրապեանին, դժբախտաբար—հակառակ փափագին և հետապնդումին—գիւրութիւն չունեցայ վանքիս ժամանակագրութենէն տեղեկանալու յիշեալին երբ և ինչ պատ- ճառաւ ելլելը Միաբանութենէս:

Թարգելի Տոցթորն շարունակելով տե- դեկութիւնները՝ կ'ըսէ թէ «Զօհրապեան ձեռագիր մը եւս ունի նուիրած՝ Ներս»:

Կլայեցիի Ողբ վասն ասման Եղեկոյ գործը, զոր ընդորինակած է Ս. Ղազարի մէջ 1779 Մայիս 18ին, 14 տարեկան եղած ատե- նը», զոր կը հետեւնէ «կարդացած ըլլա- լով Ազգ. Հիւանդանոցի Տարեցոյցներուն մէջ, թէ Զօհրապեան ծնած է 1765 թուա- կանին»:

Սակայն յարգելի Տոցթորն ներէ՛ ինձ ըսելու, որ մեծապէս կը սխալի հոս թէ՛ Տարեցոյցներու հեղինակն և թէ՛ ինքն հետեւելով անոր, Զգիտեմ թէ ուսկից է գտեր յիշեալն այդ թուականը, որ բոլո- ռովին սխալ է, վասն զի մեր Ս. Ղազա- րու վանքի ամենավաւերական Արժանա- գրութիւններէն որոշ գիտեմ, և նոյն իսկ տետրիս մէջ ալ նշանակած եմ Զօհրա- պեանի ծննդեան ամենաստոյգ թուականը, որ է 1756, Յունուար 12 (ըստ Ն. Խ.), որուն համեմատ կ'ըլլայ նա ո՛չ թէ 14 այլ 23 տարեկան, ինչ որ ճիշդ է, վասն զի 14 տարեկանին՝ Զօհրապեանն իրր աշակերտ վանքի Նորնծայարանին մէջ փակուած ըլլալով՝ չէր կրնար յարաբե- ռութիւն ունենալ դրսի հետ, թո՛ղ թէ ընդ- օրինակել և նուիրել վերոյիշեալ ձեռագիրը Խարիզի Ազգ. Մատենադարանին:

Հուսկ ուրեմն յարգելի Տոցթորն կը տեղեկացնէ ընթերցողաց, թէ «Հ. Զօհրա- պեան տուած է նաև Տետրակ մը՝ որ Հայ ձեռագիրներու շարքին մէջ կը կրէ 294 թիւը, և որուն վերնագիրն է Յոսցակ ձե- ասգրաց Լեւոյեղիկի և Թրիւնտի Հոյ վաճօ- րեից»:

Յետոյ կը յաւելու, թէ «Զօհրապեան այս տետրակը պատրաստած է՝ ինչպէս գրուած է մէջը, 1792ին, և ցուցակագրած է կարգաւ այն բոլոր ձեռագիրները, որ ինքն 1791-ին (հալել 26 տարեկան) Լե- հաստան կատարած ճամբորդութեան մի- ջոցին ժողված ու Ս. Ղազար տարած է»:

Թարգելի Տոցթորն Զօհրապեանի ծննդ- դեան թուականը սխալ ընդունած ըլլալով՝ հոս ալ դարձեալ կ'իյնայ նոր սխալի մը մէջ, որով 26 տարեկանի կ'իջեցնէ Զօ- հրապեանը՝ անոր Լեհաստան ճամբոր- դութեան միջոցին, մինչդեռ՝ վերեւ նշա- նակուած ստոյգ թուականին համեմատ՝ կ'ըլլայ նա 36 տարեկան, և այս աւելի

գրագիտ Միւնխի Աբրուսեան Մատենադարանին ու յե- տոյ Հոմեր վտակներուն. որով աւելի ուղիղ է կո- չել Բիւսուլացի Անճէլայ Մայիս 9 հետ:

քնական է, որովհետև Զօհրապեանն 23 տարեկանին (1779) հազիւ քահանայ ձեռնադրուած ըլլալով, դժուարին էր որ Միաբանութիւնն իրեն թոյլ տար մինչև 16 հաստան ձամբորդելու, դեռ 26 տարեկան նորոնծայ քահանայ համարուած ատեն:

Վերոյիշեալ տեղեկութիւնները կը լրացունէ՝ ըսելով, թէ «Այս գրացուցակիս մէջ, հետաքրքրականն այն է, որ անոր վերջին էջին վրայ Հ. Զօհրապեան դրոշմած է իւր ձեռքով իւր իսկ շիրմագիրը՝ 16 տող», զոր և հրատարակելով կը ներկայացնէ ընթերցողաց վերոյիշեալ «Հայաստանի կոչնակ» շարաթաթերթին մէջ:

Յարգելի Տոբթորի սոյն գիւտին հանդէպ՝ տեղն է կրկնելու իրեն իտալական ծանօթ առածս, *Se non è vero, ben trovato* = Երե ձմարիտ չէ, յառ է գիտեմ, որուն վրայ չափազանց ուրախացած՝ այլ ևս առաջ ետեւ չի նայիր մեր յարգելի Տոբթորն, մտքէն քնաւ չ'անցնիր, թէ գտնէ ուրիշին ըլլայ այդ շիրմագիրն, և բոլորովին վստահ Զօհրապեանի ինքնատապանագիր ըլլալուն, կը սկսի ասոր վրայ կառուցանել շէնքը անոր կեանքին: Այսպէս, կը հետեւցնէ շիրմագրի խօսքերէն, թէ Զօհրապեանի ծննդավայրն եղած է Սամաթիա, մանկութենէն ի վեր ուսումով կրթուած և վարդապետութեան աստիճանին հասած է Ս. Ղազարի վանքին մէջ, ուսկից ելած է անհնազանդութեան մը համար և ենթարկուած ապաշխարութեան՝, կը հետեւցնէ դարձեալ անոր 40 տարիքը անցած ըլլալը, և 8 տարիէ ի վեր նժդեհութեան մէջ գտնուելը, և այլն: Հաստատուած այս հիմքերուն վրայ՝ կը յաւելու. «Եթէ ճիշդ է որ նա 1816ին փոխադրուած է Դրանաս կամ Քարիզ, այն ատեն վերստին կրնա ինքնատապանագիրը շարադրած կ'ըլլայ (1816 + 8) = 1824ին, որ է իւր մահէն 5 տարի առաջ»:

Սակայն զարմանալի է, որ մեր յարգելի Տոբթորի միտքն բոլորովին զրաւուած ըրած գիւտովն՝ այլ ևս չի խորհիր, թէ ինչպէս կարելի է մէկու մը իւր մահէն 5 տարի առաջ ինքն տապանագիրը պատրաստել, անոր մէջ որոշ նշանակել իւր 40 տարիքը անցած ըլլալը, 8 տարիէ ի վեր նժդեհութեան մէջ գտնուելը, և այլն, քանի որ դեռ ամբողջապէս ապրած չէ այդ հաշուած տարիները...: Տոբթորն այս կարծիքները ուրիշ կերպով չեն արդարացուիր, բայց ենթադրելով միայն, որ կամ Զօհրապեանն մահուան ատեն յաւելուներ ըրած է 5 տարի առաջ պատրաստած ինքնատապանագրին վրայ, և կամ մարգարէական հոգի ունէր զանոնք առաջուրնէ գուշակելու...:

Յարգելի Տոբթորն թո՛ղ ներէ ինծի անկեղծօրէն ըսելու իրեն, որ պարզապէս տեղ չյոգնի շէնք կառուցանել գետնի մը վրայ, որուն տէքն ուրիշն է, Հ. Զօհրապեանի կենսագրութիւնը յօրինել խօսքերով տապանագրի մը, որ ուրիշ իւր յատուկ տէքն ու նշնեցեալն ունի, մի և նոյն Ուխտէն Մխիթարայ, Զօհրապեանէն 10 տարի առաջ ծնած և 36 տարի առաջ վախճանած ի Վ. Պոլիս: Սա ինքն է Հ. Թովմաս Վ. Պուզախեան, որուն է յիշեալ տապանագիրն, փառասոր տապանագիր մը, որ դեռ կանգուն կեցած է Բանկալթիի Հայոց գերեզմանատան մէջ, զոր ո՛չ միայն տեսած եմ աչքովս, այլ և ընդ օրինակելով տպագրել տուած Յ. Փալազաքեանի Մեղոշարաթաթերթին՝ մէջ, սոյն գերեզմանատունը գտնուող ուրիշ Մխիթարեան Հայրերու տապանագրերնորուն հետ:

Խօսքիս ասուգութեան և յիշեալ տապանագիրն բաղդատելու համար Տոբթորի հրատարակածին հետ, ահա կը ներկայացընեմ զայն հոս ընթերցողաց:

1. Յարգելի Տոբթորն լաւ չէ հասկցած տապանագրի սոյն ընդգծեալ տողերը, յորում ըսելով. թէ «Եւ այսպէս զարմայ ըստ հնազանդութեան, ի քարոզ փողոյ ապաշխարութեան, պարզապէս ըսել կ'ուզէ, թէ «Հնազանդու-

Քեան ձայնին ունկնդրելով հոս (Պոլիս) եկայ, ապաշխարութեան քարոզելու համար»,

1. Տե՛ս անդ. Ա. տարի, Թիւ 7, 14 Յուլիս 1927:



**Թովմաս Վարդապետ Աբբայանի
Որդի Մանուկի Պուզախենան**

Սահման հողադարձ զարմիս Ազաման
Յայս վայր ինձ դիպաւ ի պահպանութեան.
Զի թէպէտ ծնունդ էի Բուզանդեան,
Այլ իմ հայրենիք վանքն էր Աբբայան.
Անդ սքեմալ ուսմամբ առ ի մանկութեան,
Հասի աստիճան վարդապետութեան.
Եւ այսօրէն զարձայ ըստ հնազանդութեան
ի քարոզ փողոյ ապաշխարութեան.
Անցեալ ի քառասնամի իմոյ հասակիս
Եւ նժգեհութեան աստ ութիորդիս,
Եղայ ի դադար հանգըստարանիս.
Անհահանջ ազդեալ ըզգառ քարոզիս:
Այլ ի վարձ բարի դոյզն իմ վաստակոց,
Յուսամ վայելել յէին խընամոց,
Անեալ ինձ սատար սըրտից հեծելոց,
Զմագուր պաղաւտան ձեր խնդրածոց:

Յամի Տեառն 1793 յԱպրիլի 14:

Տապանազարիս չափի է
Երկայնութիւն 1. 84
Լայնութիւն — 80
Հաստութիւն — 38

Ս. Ղազարու վանքին միաբաններու արձանագրութեանց տետրին համեմատ՝ Հ. Թովմաս վ. Պուզախենան ծնած է ի Սաւմաթիա Կ. Պոլսոյ, յամին 1746 Դեկտ. 5, Ս. Ղազարու վանքը մտած 1763ին, Քահանայ ձեռնադրուած 1773 Հոկտ. 24 ին, վախճանած 1793 Ապրիլ 14ին, իսկ վանքի ննջեցելոց արձանագրութեան տետրին մէջ ալ գրուած է հետեւեալն «Յամի Տեառն 1793 յԱպրիլի 14 ի Կ. Պոլիս վախճանեցաւ վեր. Հ. Թովմաս վ. Մանուկեան Կ. Պոլսեցի, ի կարգէն մերմէ, ի հասակի իրր 48 ամաց եւ թաղեցաւ ի Պէյօղլուի գերեզման»:

Արդ, վերոյիշեալ տապանազարիս ստոյգ ննջեցեալն երեան զայլէն վերջ՝ բնակաւ նաբար կը հետեի անկէ, թէ Զօհրապեանն զայն տեսած, հետաքրքրուած եւ ընդօրինակած է վերոյիշեալ Տետրակին կամ

Գրացուցակին մէջ, եւ յետոյ նուիրած զայն Բարեգի Սգգ. Մատենադարանին, ինչպէս կ'ըսէ յարգելի Տոքթօրն:

Հուսկ ուրիմն աւելորդ չեմ համարիր ստոյգ աղբիւրէ քաղելով նշանակել հոս Հ. Թովմանէս վ. Զօհրապեանի մասին մի քանի կենսագրական ծանօթութիւններ, որոնք կրնան օգտակար ըլլալ ուրիշ կենսագրողի մը:

Հ. Թովմանէս վ. Զօհրապեան ծնած է ի Կ. Պոլիս՝ Միջագիւղի մէջ 1756 Յուլի 12-ին (ըստ ն. տ.), Հայրը կը կոչուէր Հանի Յակոբ: Ս. Հայրը վանքը մտած է 1769 Յունիսի 13ին, եւ 1771 Ապրիլի 8ին կրօնաւորական սքեմը կամ փրկոնք հազնելով՝ փոխած է մկրտութեան Մկրտիչ անունը եւ կոչուած նախ Սեդրեստրոս եւ յետոյ Յովմանէս: 1774 Յուլի 16ին Ստեփանոս Մեղգունեան Աբբահօր առջեւ կատարած իր կրօնաւորական ուխտերը եւ անդամագրած Միաբանութեան, 1779ին ձեռնադրուած քահանայ, եւ 1786ին ընդունած վարդապետական աստիճանները: Հաւանօրէն, — ինչպէս վերն ըսի — 1816 թուականէն յետոյ ելած Միաբանութենէս, եւ 1829 Մայիս 28ին կնքած իր մահականացուն ի Բարեգ, վերստին մէջ:

Հ. Գարեգին վ. Զարպանաւեան կը գրէ իր վերոյիշեալ «Ուսումնասիրութիւնը Հայ լեզուի եւ Մատենադրութեան յԱրեւմտոս» քրքին մէջ, թէ «Զօհրապեան կտակած է Ասիական ընկերութեան 500 ֆռ. գումար մը: Ժամանակին նախարարապետը իրէրդ՝ հրամայած է ղնել անոր գերեզմանին վրայ հայերէն եւ գաղղիարէն արձանագիր մը»:

«Իսկ Հայագէտն Եւգլինէոս Պորէ Ասիական Օրագրիկ՝ մէջ հետեւեալ գովութեան խօսքերով կը դրուատէ զԶօհրապեան. «Երախտապարտ ըլլալու ենք իր յիշատակին, որ այնչափ նշանաւոր էր իր ազգային լեզուին եւ անոր մտութեան մէջ եւ շնորհակալութիւննիս յայտնել յանուն

1. ՏՅ՝ անդ, 1835, հտ. ԺԵ. էջ 572-6.

այն երկտասարդ հայազէտներին, որոնց թիւի օրըստօրէն աճելու վրայ է ի Գաղղիա, վասն զի Հայոց զրականութեան նկատմամբ աշխատողաց մէջ ամենէն արդիւնաւորներէն մին է այս գիտնականը, և իր երկասիրութիւններն կը կրին զկնիք խղճամիտ և բուն գիտութեան ։

Հ. Յովհաննէս Վ. Զօհրապեանին իր Ուիստէն հրաժարելուն պատճառը չգիտեալով, անոր պատասխանատուութիւնը կը թողում իր խղճին, և կը միաբանիւր իր վրայ հիացողներուն հետ դրուատելու իր ուսումնական հմտութիւնը և գրական արդիւնները, և մեր յարգելի Տոքթորին հետ կը խոստովանիմ, թէ վերոյիշեալ արդիւններովն՝ Զօհրապեան մեր Ս. Ղազարու վանքի պատուաբեր Միաբաններէն մին եղած է, և իբր այսպիսի արժանի է յիշատակութեան հարիւրամեակը իր մահուան ։

Հ. ԵՓԻՄ Վ. ԱՐՈՑԵԱՆ



«Բազմալէպ»ի պատու. խմբագրութեան

«Բազմալէպ»ի ներկայ տարուան Մայիսի թիւին մէջ Տօքթ. Վ. Յ. Թորգոմեան կու գայ ճշդում մը ընել Տ. Յ. Քիւրտեանի հրատարակած Պուկարահայ տապանագիրներէն մէկուն մասին ։

Ֆիլիպէի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ թուղթերուն մէջէն գտնուած ու = 50 = թիւը կողոյց այդ տապանագիրը ըստ Թարգելի Տօքթորի հաւաստումին իւսկիւտարի Սէլմիյէ (թէ Սիլմիյէ) թաղին Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Տ. Աբրահամ Քահանայի տապանագրին սխալ և պակասատու մէկ ընդօրինակութիւնն է եղեր ։

Կրնայ ըլլալ, և հակառակը չեմ կրնար պնդել ։ Բայց թող ներուի ինծի դիտել տալ թէ նոյն տապանագիրը, ինքն ալ, իր զլիւսւոր մասերուն մէջ... ընդօրինակութիւնն է ուրիշ հնագոյն տապանագրի մը որ տարիներ է վեր կը կենար, (հիմա թերևս փնցած է) Տարսոնի Հայ եկեղեցւոյն մէջ, և զոր ես ինքս ալ տեսնելու առիթը ունեցած եմ, անոր յիշատակութեան հանդիպած ըլլալով հանդերձ, թէ Հայր Ալիշանի Սիսուանին և թէ V. Langloisի «Voyage dans la Cilicie» անուն երկին մէջ ։

Ահա, իր իսկութեան մէջ, այդ հնագոյն տապանագիրը ։

Որ վասն անշափ սիրոյ քոյին
Բանի ի կուտէ անոր մարմին
Աղաչանաւք Աստուածածնին.
Թող ըզյանցանսըն զԱլիծին ։
Որ և հանգեաւ ի մեծ թուին ԶԿէնդին
Յորժամ գայցես յաշխարհ կրկին
Յարո զսա փառաւք քոյին ։ Ամէն ։

Այս իսկականը աչքի առջև ունենալէ յետոյ, հետաքրքիր ընթերցողին համար շատ դուրին է հաստատել թէ Տ. Աբրահամ Քահանայի տապանագրին Ա. և Բ. տողերը ամբողջական ընդօրինակութիւնն են, և Զ. և Ը. տողերն ալ շատ թեթև տարբերութիւններ ունին վերոյիշեալ տապանագիր տապանագրի 4րդ և 5րդ տողերէն ։

Տարօրինակ գուգադիպութեամբ մը, «Սիոն»ի ներկայ տարուան Յունիսի թիւին մէջ Բաբգէն Եպիսկոպոս շարունակելով «Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներ»ու իր յօդուածաշարքը, կու տայ մեզի պատեհ առիթով, Ազարիա Կաթողիկոսի տապանագրին ընդօրինակութիւնը, որը, դարձեալ պարզ ընդօրինակութիւնն է վերը յիշած Կիլիկիան տապանագրին, ինչպէս Բաբգէն Եպ. ինքն ալ դիտել կու տայ արդէն ։

Այս առթիւ, յօդուածագիր Աբրահամ Կարտագրէ խնդրոյ առարկայ Կիլիկիան տապանագրին V. Langloisի կողմէ եղած ընդօրինակութիւնը, կը յիշատակէ Հ. Ալիշանի կողմէ Սիսուանի մէջ եղած արտագրութիւնը, և այս երկուքին իրարմէ ունեցած տարբերութիւններն ալ կը մատնանշէ ։

Դիտել պիտի տամ սակայն որ Բաբգէն Եպիսկոպոսի կողմէ իբրև իսկական ներկայացուած արտագրութիւնը պարզ ընդօրինակութիւնն է V. Langloisի գրքին 321րդ էջին վրայ գտնուող արտագրութեան, երկուս նխալինքով, որոնցմէ մէկը իր իսկ կողմէ եղած ։

Այդ արտագրութեան մէջ 4րդ տողն է «Թող ըզյանցանսըն զԱլիծին» մինչդեռ պարտ էր ըլլալ «Թող ըզյանցանսըն զԱլիծին», ու 6րդ տող ներկայացուածը «եաւթն հարիւր վաթսուն հընգին» արդէն գոյութիւն չունի, քանի որ իսկականին մէջ տապանագրին վրայ գրուած է գիւրով ԶԿէնդին ։

Ուշադիր գննութիւն մը, բաղդատութիւն մը V. Langloisի արտագրութեան և միւս կողմէ